

Inleiding

Tijdens de procedurevergadering van 13 februari 2025 heeft de commissie Europese Zaken besloten dat wij ons rapporteurschap 'Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de EU' konden voortzetten met een geactualiseerde inhoudelijke invalshoek. Het [eindverslag](#) met de resultaten uit het vorige mandaat is op 14 maart 2025 openbaar gemaakt.¹ Ons nieuwe mandaat werd vastgesteld op 24 april 2025.

Gezien de val van het kabinet op 3 juni jl., hebben we slechts twee activiteiten uitgevoerd. Het gaat om de werkbezoeken van een delegatie van de Commissie Europese Zaken naar [Hongarije](#) (27-28 maart) en [Polen](#) (5-7 juni).² Een werkbezoek aan Slowakije in het kader van de rechtsstatelijke ontwikkelingen heeft nog niet plaatsgevonden. De commissie Europese Zaken in nieuwe samenstelling kan hier een besluit over nemen. Het geplande rapporteursgesprek met Michael McGrath, Eurocommissaris Democratie, Justitie en Rechtsstaat op 3 september 2025, is op zijn verzoek uitgesteld.

In dit eindverslag geven wij onze hoofdbevinding en aanbevelingen aan de commissie Europese Zaken in nieuwe samenstelling, en een korte terugkoppeling van de werkbezoeken.

Het rapporteurschap *Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de EU* wordt hiermee afgesloten.

Aanbevelingen

Wij adviseren de nieuwe vaste Kamercommissie Europese Zaken te overwegen:

- opnieuw een rapporteurschap op het kennisthema Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de EU in te stellen en daarbij aandacht te geven aan de rechtsstaatconditionaliteiten in de voorstellen van de Europese Commissie voor het nieuwe Meerjarig Financieel Kader;
- een werkbezoek te brengen aan Slowakije om de parlementaire dialoog op rechtsstaatgebied met EU-lidstaten voort te zetten;
- een gesprek met de Eurocommissaris voor Democratie, Justitie en Rechtsstaat, Michael McGrath, te plannen over het EU-Rechtsstaattrapport 2025.

Doel rapporteurschap Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de Europese Unie

¹ Kamerstuk 21 501-02 Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken, Nr. 3084 Verslag van rapporteurs Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de EU, vastgesteld op 14 maart 2025.

² Kamerstuk 21 501-02 Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken, Nr. 3129 Verslag van een werkbezoek aan Hongarije door de delegatie van de vaste commissie voor Europese zaken van 27 t/m 28 maart 2025.

Kamerstuk 21 501-02 Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken, Nr. 3179 Verslag van een werkbezoek aan Polen door een delegatie van de vaste commissie voor Europese zaken van 5 t/m 7 juni 2025.

In het vorige mandaat hebben de rapporteurs zich gericht op de werking van de rechtsstaatsinstrumenten in de praktijk. De hoofdbevinding luidde dat er ruimte is en plannen van de Commissie zijn voor de **verbetering van het bestaande rechtsstaatinstrumentarium**; dat bij voorkeur in een **vroeg stadium** moet worden ingegrepen; en dat het instrumentarium het beste werkt als **alle actoren** die hierbij een rol spelen -inclusief nationale parlementen- elk hun eigen **verantwoordelijkheid** nemen. Daarbij is het van belang dat de Europese Commissie als hoedster van de Verdragen zo transparant mogelijk en onpartijdig optreedt.

De rapporteurs wilden zich in de nieuwe mandaat periode richten op de Europese voorstellen die worden gedaan voor de versterking van het rechtsstaatinstrumentarium. Het gaat hierbij om de plannen van de Europese Commissie om de jaarlijkse rechtsstaatrapportage uit te breiden met een interne markt dimensie (verbreding) en een nauwer verband te leggen tussen het verslag van de rechtsstaat, de bijbehorende aanbevelingen en de inzet van de financiële instrumenten (verdieping). Ook heeft de Europese Commissie voorgesteld dat in het toekomstige Meerjarig Financieel Kader (MFK) geen EU-gelden worden verstrekt als er problemen zijn met de rechtsstaat. Het **doel** van het rapporteurschap was de kennis- en informatiepositie van de commissie op dit terrein te versterken en tevens zorg te dragen voor een optimale behandeling van het EU-Rechtsstaatrapport 2025 en overige rechtsstatelijke ontwikkelingen door de commissie Europese Zaken. Gezien de korte periode van het nieuwe mandaat is de hoofdbevinding beperkt gebleven tot de inzet van parlementaire diplomatie.

Hoofdbevinding van de rapporteurs

Uit de ervaringen die zijn opgedaan gedurende het gehele rapporteurschap (eerste en tweede mandaat) en tijdens de werkbezoeken is gebleken dat parlementaire diplomatie en dialoog een waardevol aanvullend instrument is ter versterking van het bestaande rechtsstaatinstrumentarium van de EU. Regeringspartijen worden aangesproken op de rechtsstatelijke situatie, terwijl oppositiepartijen, maatschappelijke groeperingen en journalisten zich gesteund voelen in hun nationale strijd voor een goed functionerende rechtsstaat. Bovendien voert de parlementaire diplomatie ook de druk op het Nederlandse kabinet op om zich hard te blijven maken voor de rechtsstaatsprincipes en Handvest van de Grondrechten in de Europese Unie.

Terugkoppeling van de werkbezoeken Hongarije en Polen

In navolging van de hoofdbevinding in het [eindverslag](#)³ van dit rapporteurschap in het vorige mandaat, waarin onder andere geconcludeerd werd dat ook nationale parlementen een verantwoordelijkheid hebben bij te dragen aan de versterking van het EU-rechtsstaatinstrumentarium, zijn er werkbezoeken gebracht aan Hongarije en Polen. Dit bood de Nederlandse delegatie de gelegenheid tot een rechtstreekse open dialoog en gedachtewisseling over de rechtsstaat, democratie en andere onderwerpen zoals Europese veiligheid, oorlog in Oekraïne, EU-uitbreiding, het Meerjarig Financieel Kader, met parlementariërs van regeringspartijen en van de oppositie, ministers, rechters, vertegenwoordigers uit maatschappelijke organisaties, journalisten en wetenschappers in beide landen.

Hoewel beide landen kampen met problemen rond de rechtsstaat waaronder de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, vrije media, corruptie, en grote druk op het maatschappelijke middenveld en de burgerrechten, is de situatie zeer

³ Kamerstuk 21 501-02 Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken, Nr. 3084 Verslag van rapporteurs Rechtsstatelijke ontwikkelingen in de EU, vastgesteld op 14 maart 2025.

verschillend. Tegen Hongarije heeft de EU maatregelen genomen, zo loopt de artikel 7-procedure en heeft de Europese Commissie EU-fondsen opgeschort. Hongarije onder premier Orbán laat een beeld zien van actieve afbraak van de rechtsstaat, oppressie van mensenrechten en de ontwikkeling naar een illiberale democratie. Voor Polen geldt dat na het aantreden van de regering Tusk en het opstellen van een actieplan om de rechtsstaat te herstellen de Europese Commissie maatregelen tegen Polen in 2024 heeft opgeheven. Sindsdien is er in Polen sprake van veel beloofde maar grotendeels vastgelopen rechtsstaathervormingen, in een gepolariseerde politieke context waarbij de president van Polen van de conservatieve PiS partij het kabinet Tusk tegenwerkt. Daarnaast is het zo dat politiek gezien in Polen op dit moment veiligheid en geopolitiek zwaarder wegen.

De parlementaire diplomatieke dialoog werd derhalve verschillend ingezet. In Hongarije vooral als middel om druk uit te oefenen op de regering en steun te geven aan de oppositie en maatschappelijke organisaties in een vijandige politieke omgeving. In Polen meer als manier om de hervormingsgezinde regering en ngo's te ondersteunen, maar ook om kritisch te blijven ten opzichte van de achterblijvende resultaten.

De rapporteurs,

Van Campen
Kahraman